

ÒBITS DE PERSONAL MILITAR QUE FIGUREN EN EL REGISTRO CIVIL DE MANRESA ENTRE GENER DEL 1838 I JUNY DEL 1854.

Joan RIBAS i DEIX

Didac RIBAS i MUJAL

Introducció:

En el registre civil de mortalitat que es troba a l'Arxiu Comarcal del Bages i que comprèn des de l'any 1838 fins part del 1854, apareixen de tant en tant registres d'òbits de personal militar, que són els que ens proposem estudiar en aquest treball.

El moment històric va des de l'Abraçada de Vergara a finals de la Primera Guerra Carlista (1833 - 1839) fins a l'epidèmia de còlera (juny de 1854). El període abasta, per tant, l'episodi de la Guerra dels Matiners (campanya montemolinista) de setembre de 1846 a maig de 1849. Va ser una època amb grans problemes socials, i descontentament de la pagesia degut als canvis provocats per l'arribada de la revolució industrial.

Manresa, per la seva situació geogràfica en el centre de Catalunya i del Bages, era un lloc idoni per l'acantonament de tropa de guarnició estable o que estigués de pas cap a les comarques veïnes, com la Segarra, el Berguedà, la Cerdanya, el Lluçanès, i l'àrea del Cardener. La presència de personal militar en una població implica sempre conseqüències sanitàries: quant a aspectes higiènics o bé quant a l'intercanvi de malalties, especialment durant les epidèmies, entre els autòctons i els soldats.

Aquestes tropes sojornaven especialment en el Castell de Puigterrá (*fuerte de Santa Isabel*), situat llavors fora muralles i quines aigües residuals drenaven també fora d'elles, cap al Torrent de Predicadors. Incidentalment hi hagueren tropes a edificis situats en el Parc de la Seu i en la zona del Convent de Sant Domènec. Cal pensar que en els moments de lleure, la tropa es relacionaria amb el personal civil.

L'acció més important a les rodalies de Manresa va ser la d'Avinyó el 16 de novembre de 1848, i com a conseqüència En Tristany s'apoderà del raval de Sant Andreu a Manresa. Segons Llord, les tropes isabelines comandades per Manzano (Regiment d'Infanteria de la Unió nº 28 i mig esquadró de cavalleria), i que era d'un total de 1.100 homes deixaren, 30 morts i més de 60 ferits. Tant sols un ens surt en els nostres llistats. Les tropes carlistes comandades per Cabrera, Borges, R. Tristany i Gonfaus tenien 2.000 infants i 200 cavalls.

Del conjunt de 7.484 òbits que hi ha inscrits en el Registre durant aquells anys, hem considerat que 222 corresponen a personal militar actiu; els familiars i militars retirats són considerats autòctons civils. Només dues defuncions consten explícitament com a pertanyents a les forces carlines; probablement eren presoners. Recordem que els ferits carlistes eren tractats sovint en les masies afins situades prop dels camps de batalla; i els morts eren enterrats allà mateix.

Distribució temporal dels òbits militars:

Aquests 222 registres es troben distribuïts durant dos lapses temporals ben delimitats: el primer va de 1838 a 1840 i el segon de 1847 a 1853. Entre ambdós períodes (1841 a 1846) tan sols hi ha 11 òbits.

1838 - 1840 : 99 òbits

1841 - 1846 : 11 òbits

1847 - 1854 : 112 òbits.

TOTAL 222 òbits.

Al primer període, igual que en el registre de personal civil, les dades són molt incompletes i, entre els paràmetres que són deixats en blanc, hi ha malauradament la causa de la mort.

En canvi en els registres de l'últim període, les dades són ja completes en la majoria de casos, i, a més de detalls acurats sobre la procedència del difunt així com de la seva adscripció a unitats militars, gairebé sempre hi figura la causa de mort.

Distribució d'òbits per mesos:

El resultat de l'estudi de la mortalitat per mesos no és gaire significatiu. El mes de març es el que té més òbits amb 27 i el mes d'octubre el que menys amb 12.

Distribució d'òbits per edats:

La major part dels difunts tenien entre 20 i 24 anys. El més jove tenia 18 anys. El més gran era un tinent de 66 anys.

Distribució segons les causes de mort:

Els òbits dels militars els hem agrupat, tal com varem fer en el treball previ d'òbits de civils, en grups de diagnòstics. De les 222 defuncions, hem trobat que n'hi ha 102 amb causa de mort, o sigui un 46% de les defuncions.

Entre aquests 102 diagnòstics, esmentarem els més freqüents:

- 32 òbits explícits per Tisi;
- 14 de Calentura Tifoide;
- 10 de febres;
- 9 per diversos processos nerviosos: Meningitis, Cefalitis, Calentura nerviosa, Congestió i Derrame Cerebral;
- 8 per varis processos digestius;
- 8 per ferides.

Grup Medicina Legal:

Destacarem que només en 9 casos (4 %) la mort és conseqüència d'un traumatisme (8 per ferides i 1 ofegat). És una xifra baixa que fa ratificar el fet de que a l'exèrcit isabel·lí els ferits eren transportats a hospitals de campanya i els morts sovint enterrats prop del lloc del combat; Pirala detalla aquest procedir, en descriure les lluites al voltant de Peracamps. No hi ha cap mort per cremades. A la població civil en trobarem 14 que representava un 0.46% del total de defuncions amb diagnòstic.

Processos neurològics:

N'hi ha 9 amb diferents causes, distribuïdes de la següent manera:

- 3 "Calentura nervosa"
- 2 "Congestió" i "Derrame cerebral"
- 3 "Cefalitis o Encefalitis cerebral"
- 1 "Meningitis".

No hi ha "Epilèpsies"; de les 25 que trobarem a la població civil, la major part corresponen a infants (19) i dones (5) i tan sols una correspon a un home.

Malalties infeccioses i Processos febrils:

-La Tisi es la més freqüent de les causes de mort; hi ha 32 casos (31.3%); malaltia probablement afavorida per les condicions de l'aquarterament. En alguns casos especifica la tisi com a: "pulmonar, traqueal, tuberculosa, laringea o de 3º grado".

-Hi ha dos òbits per Verola, a l'any 1848, coincidint amb una petita epidèmia a l'estament civil.

-A l'any 1849 pot observar-se un brot de tifoides, amb 8 casos entre 14 òbits per aquesta causa.

Com a processos febrils hi ha 9 casos de diverses "Calenturas" (adinàmica, atàxica, hèctica, colicativa, etc.) i 1 de "Fiebre ètica".

Processos digestius:

En total 9 òbits amb diverses nomenclatures ("Gastroenteritis", "Peritonitis", "Gastritis crònica", "Gàstrica viliar").

Quant als processos que hem agrupat com a digestius, mentre calculàrem una freqüència d'un 25.1% en la població civil, entre els militars sols n'hem trobat un 7.7%. Això s'explica per la elevada mortalitat que, per aquesta causa, presentaven els infants. La relació a la població civil era de 3 infants per cada adult. A diferència de la població civil, en els militars no hem trobat Disenteries, ni Diarrees.

Trastorns respiratoris:

Tres casos de "Pulmonia", un d'ells "con supuración" i un cas de "Pleuritis".

No consta cap "Asma".

Neoplàsies:

Tres casos de "Tumor".

Miscel·lània:

Incluem en aquest grup els òbits amb diagnòstics que corresponen a signes i símptomes generals, difícils de catalogar i d'extreure'n conclusions versemblans. Entenem així els tres casos de "Hidropesia", un cas per "Marasmo" i un altre per "Gangrena".

Adscripció problemàtica:

Hi ha diagnòstics dubtosos, ja sigui perquè indiquen implícitament que no hi ha diagnòstic segur o per una incorrecta expressió manuscrita de la causa de la mort. Agrupem en aquest grup els casos de: "Afeccion reuma", "Cardiajeja", "Caries" i "Regnatitis".

Distribució segons la graduació militar i lapse temporal:

Dels 222 registres sols en 1 no hi figura la graduació militar sols 2 pertanyen a l'exèrcit carlí.

En la següent taula exposem la distribució segons el grau i el període històric d'activitat militar en el que està registrat l'òbit:

Període	1838 a 1840	1841 a 1846	1847 a 1853	
EXERCIT ISABEL·LI				
Total:	220	98	11	111
Tropa:				
Soldats	187	72	9	106
Soldat llicenciat	1			1
Soldats cornetes	3	2		1
Soldat trompeta	1	1		
Soldat tambor	1	1		
Gastador	1			1
Milicià	1	1		
Mosso d'esquadra	1	1		
Sapador	1	1		
Sapador 2	1	1		
Artillers	1	1		
Artillers 1	1	1		

Període	1838 a 1840	1841 a 1846	1847 a 1853
Subcaporal Rond.vol	1		1
Caporals	1		1
Caporals 1	5	5	
Caporals 2	2	2	
Suboficials:			
Sergent 1	2	2	
Sergent 2	4	4	
Oficials:			
Tinents	1	1	
Tinent R.	1		1
Capità	1	1	
Caps:			
Tinent Coronel	1		1
?:	1	1	

Any 1846 - Número 57 - Manresa .- á diez y seis de Febrero de mil ochocientos cuarenta y seis Hoy ha muerto *D. Juan Paulino Delamo* natural de *Belmonte de Tajo* provincia de *Madrid* de edad 30 años su estado *casado* de profesion *Teniente Coronel de los Ejercitos*
 Su enfermedad Testamento Vivía en Se ha enterrado en el *cementerio de Manresa*
 (no hi ha dades dels PADRES).

Període	1838 a 1840	1841 a 1846	1847 a 1853
EXERCIT CARLISTA			
Total	2	1	1
Soldat:	1		1
Tinent:	1	1	

Explicitament consten en el llistat dos difunts de l'exèrcit carlista; copiem literalment llurs inscripcions manuscrites:

Any 1840, mes de Març: "*Dia veinte y tres de los dichos, murió D. Juan Viciano Teniente de los Carlistas prisionero*".

Any 1849, mes d' Abril : "*Número 121 - MANRESA.- á diez y ocho de abril de mil ochocientos cuarenta y nueve Hoy ha muerto Isidro Plans natural de*

Ruvi

provincia de *Barcelona* de edad de *31 años* su estado *soltero* de profesion *carlista* Su enfermedad *de una herida en campaña* Testamento *No hizo*
Vivia en *Se ha enterrado en Manresa*

PADRES	PUEBLO DE SU NATURALEZA	PROVINCIA
<i>Jose - M^a. Roig</i>	<i>Manresa</i>	<i>Barcelona</i>
Su profesion <i>labr</i>		

Procedència:

El lloc d'origen del personal militar es molt variat. Venien de pobles de tota Espanya. Destaca potser, un major predomini de procedència de pobles petits i no tant de les ciutats més grans.

No ho detallem perquè considerem que no té relació amb l'òbit.

Relació d'Unitats a les que estaven adscrits els difunts:

No consta:	43	Ingenieros 1 regimiento	1
Carlites:	2	Inmemorial del Rey	1
América 14 de linea	8	Málaga 20 de linea	2
Artillería 1 br. montaña	1	Migueletes	1
Artillería 1 regimiento	1	Milicia nacl. Balsareny	1
Artillería 3 depósito	1	Oporto	3
Artillería del Norte	1	Paulea de Manresa	1
Batallón guías general	1	Reg. Cab. del Infante 4L	2
Batallón móvil Barcelona	2	Reg. Cab. Navarra	2
Baylen 5 ligero reg. in	11	Reg. Cab. Navarra 7 Ligero	5
B. provisional Cataluña	1	Reg. Inf. 1 Ligero	1
Cazadores n. 9 Bat.	1	Reg. Inf. del Rey	8
Compañía movilizada Manresa	1	Rondas Volantes	2
Constitución 29	12	Saboya 5Lligero	7
Córdoba	3	San Marcial 45	10
Ejércitos, de los	1	Teniente retirado	1
Escuadra, mozo	1	Unión 28	15
Franco de Cataluña	10	Voluntarios de Cataluña	3
Granada 34, Reg. Inf.	7	Zamora 8 de linea	26
Infant. Provis. Murcia	1	Zapadores	1

Conclusions:

- La mortalitat es concentra en dues èpoques (38-40 i 47-53) possiblement coincidint amb una presència més gran de tropes a Manresa i el seu entorn.

- Els ferits i els morts en campanya devien ser tractats i enterrats al mateix lloc, perquè hi ha pocs òbits per traumatismes.
- En comparació amb la població civil d'entrada la poca mortalitat digestiva, però un cop hem separat els infants i les dones aquesta mortalitat és similar.
- Elevada mortalitat per tisi, probablement afavorida per les condicions de l'aquarterament.
- No hi ha òbits per causa cardíaca, ni de causa asmàtica.

Bibliografia:

LLORD, Josep: *Campanya montemolinista de Catalunya o Guerra dels Matiners*. Imp. Altés. Barcelona, 1926.

MUNDET i GRIFE, Josep M.: *La primera guerra carlina a Catalunya*. Apèndix II, p. 403. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1990.

PIRALA, Antonio: *Historia contemporánea. Segunda parte de la Guerra Civil. Anales desde 1843 hasta el fallecimiento de Don Alfonso XII*. Tomo I. Madrid, Felipe Gonzalez Rojas Editor, 1893.

RIBAS i DEIX, Joan: *Mortalitat a Manresa (1838 - 1854): Contribució a l'estudi dels òbits d'aquest període, inscrits en el "Registro Civil de Muertos - Manresa"*. Tesi Doctoral Facultat de Medicina, Universitat de Barcelona, 1996.

MORTALITAT MANRESA EXERCIT (1838-1853)
 DISTRIBUCIÓ DELS ÒBITS SEGONS ANY I MES

Total òbits: 222

ANY/ <i>mes</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
1838	1	7	6	4	2	2	1	10	7	1	5	2	=	48
1839	.	1	1	1	1	1	1	2	4	2	1	3	=	18
1840	8	9	8	1	2	1	4	=	33
1841	=	0
1842	1	=	1
1843	1	.	.	2	1	1	.	=	5
1844	=	0
1845	1	.	.	.	=	1
1846	.	2	1	1	.	=	4
1847	.	.	1	2	1	.	.	1	1	1	1	1	=	9
1848	3	2	1	2	4	2	.	1	.	.	2	1	=	18
1849	3	2	2	3	3	4	4	7	2	3	1	.	=	34
1850	2	1	5	2	2	2	8	1	.	1	1	1	=	26
1851	.	.	3	1	.	2	1	.	.	1	2	3	=	13
1852	.	.	.	1	1	.	1	1	=	4
1853	1	1	.	2	1	1	2	=	8
	17	24	27	17	16	17	21	22	19	12	16	14	=	222